

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
Київська православна богословська академія
Інститут церковної історії

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут української археографії та
джерелознавства ім. М. С. Грушевського

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Національний заповідник «Софія Київська»

ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

*Збірник статей.
До 400-річчя з часу
відновлення
православної
ієрархії Київської
митрополії
Єрусалимським
патріархом
Феофаном*

Київ – 2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Митрополит Київський і всієї України ЕПІФАНІЙ**,
доктор наук з богослів'я, професор – співголова редколегії;
Митрополит Львівський і Сокальський ДИМИТРІЙ (Рудюк),
доктор церковно-історичних наук, професор – співголова редколегії;
протоієрей Олександр ТРОФИМЛЮК,
доктор наук з богослів'я, професор – співголова редколегії;
Георгій Володимирович ПАПАКІН,
доктор історичних наук – співголова редколегії;
Неля Михайлівна КУКОВАЛЬСЬКА, генеральний директор Національного
заповідника «Софія Київська» – співголова редколегії;
Віктор Анатолійович БРЕХУНЕНКО, доктор історичних наук, професор;
Ігор Борисович ГИРИЧ, доктор історичних наук;
протоієрей Віталій КЛОС, доктор наук з богослів'я, професор;
Вячеслав Васильович КОРНІЄНКО, доктор історичних наук;
протоієрей Костянтин ЛОЗІНСЬКИЙ, доктор наук з богослів'я, професор;
протоієрей Юрій МИЩИК, доктор історичних наук,
доктор церковно-історичних наук, професор;
Валентина Миколаївна ПІСКУН, доктор історичних наук, професор;
Ірина Миколаївна ПРЕЛОВСЬКА, доктор історичних наук,
доктор церковно-історичних наук, професор;
Олександр Назарович САГАН, доктор філософських наук, професор;
Віталій Володимирович ШЕВЧЕНКО, доктор філософських наук, професор;
Дмитро Сергійович ГОРДІЄНКО, кандидат історичних наук;
протоієрей Ярослав РОМАНЧУК, кандидат наук з богослів'я, доцент;
Святослав Михайлович ЧОКАЛЮК, кандидат наук з богослів'я, професор.

П-68 **Православ'я в Україні**. До 400-річчя з часу відновлення православної ієрархії Київської митрополії Єрусалимським патріархом Феофаном: Збірник статей / Під ред. д. н. з богосл., проф., Митрополита Київського і всієї України Епіфанія; д. н. з богосл., проф., прот. Олександра Трофимлюка; д. церк.-іст. н. проф., Митрополита Львівського і Сокальського Димитрія (Рудюка); д. іст. н. Г. В. Папакіна; Н. М. Куковальської та ін. – К., 2020. – [Вип. X]. – 708, [2] с.

ISBN 978-966-02-9587-2

Рекомендовано до друку

*вченою радою Інституту української археографії
та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України
(протокол № 9 від 10 грудня 2020 року)
вченою радою Київської православної богословської академії
(протокол № 3 від 24 грудня 2020 року)*

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 23584-13424Р від 27 вересня 2018 р.

- © Київська православна богословська академія, 2020
- © Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2020
- © Автори статей, 2020

ЗМІСТ

ЗВЕРНЕННЯ БЛАЖЕННІЙШОГО ЕПІФАНІЯ, МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ УКРАЇНИ, ПРЕДСТОЯТЕЛЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ ДО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	9
---	----------

БОГОСЛІВ'Я

священик Андрій МАЛАНЯК

ЛЮДИНА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА СКЛАДОВА ЕККЛЕСІЇ	17
--	-----------

КИЇВ – ДРУГИЙ ЄРУСАЛИМ

Надія НІКІТЕНКО.

СОБОР СВЯТОЇ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ ЯК ОБРАЗ НОВОГО ЄРУСАЛИМА	26
---	-----------

Мар'яна НІКІТЕНКО

ЄРУСАЛИМСЬКИЙ ТОПОС ТА ДЕРЖАВНИЦЬКО- РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ІДЕЇ У ЗАБУДОВІ ДАВНЬОГО КИЄВА	36
--	-----------

КОЗАЦТВО ТА ЦЕРКВА

Митрополит Дмитрій РУДЮК

СВЯТИЙ БЛАГОВІРНИЙ ГЕТЬМАН ПЕТРО КОНАШЕВИЧ- САГАЙДАЧНИЙ І ЙОГО РОЛЬ У ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ІЄРАРХІЇ 1620/21 РР.	47
---	-----------

ЦЕРКОВНА ІСТОРІЯ

Протоієрей Михайл ЙОСИФЧУК

**СВЯТИЙ РІВНОАПОСТОЛЬНИЙ ПРАВИТЕЛЬ
РУСИ-УКРАЇНИ ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ:
АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ** 61

Олена РУСИНА

**СУПРАСЛЬСЬКИЙ МОНАСТИР В УКРАЇНСЬКОМУ
ДУХОВНОМУ КОНТЕКСТІ XVI–XVII СТ.** 72

Микола ШКРІБЛЯК, Ахрієпископ Паїсій (Володимир КУХАРЧУК)

**ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ІЄРАРХІЇ ТА
СПЕЦИФІКА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ДИХОТОМІЇ
ПОЛЬСЬКО-МОСКОВСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ** 84

Валентина ЛОСЬ

**ТЯГЛІСТЬ ТРАДИЦІЙ: РОЗВИТОК ДАВНІХ
ПРАВОСЛАВНИХ КУЛЬТІВ В УНІАТСЬКІЙ ЦЕРКВІ
(ВОЛИНЬ, XVIII СТ.)** 97

Валентин КРИСАЧЕНКО

**ДІЯННЯ АРХИМАНДРИТІВ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ
ЛАВРИ В ОБОРОНІ ЄДНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ
(КІНЕЦЬ XVI – ПОЧАТОК XVII СТ.)** 108

Протоієрей Михайл ЙОСИФЧУК

**ДЕРЖАВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ЛОТОЦЬКОГО
НА ЧОЛІ ПОСОЛЬСТВА У ТУРЕЧЧИНІ 1918–1920 РР.
У СПРАВІ ВИЗНАННЯ АВТОКЕФАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ** 127

Диякон Микола РУБАН

**ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОБСТАВИНИ
ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ЄПАРХІЙ УКРАЇНСЬКОЇ
СИНОДАЛЬНОЇ ЦЕРКВИ НА ДОНБАСІ (1919–1926)** 147

Оксана ВИСОВЕНЬ

**ВИКОРИСТАННЯ ТОТАЛІТАРНИМ РЕЖИМОМ
РЕПРЕСИВНОЇ ПСИХІАТРІЇ У БОРОТБІ З
ВІРУЮЧИМИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XX СТ.** 162

БІОГРАФІСТИКА. ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ

Олена ЯСИНЕЦЬКА

**ІНГІГЕРДА – ПРИНЦЕСА ШВЕДСЬКА,
ВЕЛИКА КНЯГИНЯ КИЇВСЬКА 173**

Валерій ЛАСТОВСЬКИЙ.

**ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА ТИМОФІЯ ЩЕРБАЦЬКОГО
ТА КИЇВСЬКА МИТРОПОЛІЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ 198**

Вячеслав КУЗНЄЦОВ

**ЖИТТЯ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗАСЛУЖЕНОГО ПРОФЕСОРА ЦЕРКОВНОГО ПРАВА
ОЛЕКСІЯ СТЕПАНОВИЧА ПАВЛОВА
(24.05.1832–28.08.1898) 205**

Павло ЯМЧУК

**МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ: ДУХОВНИЙ
МИСЛИТЕЛЬ І ФУНДАТОР УАПЦ 223**

Лідія НЕСТЕРЕНКО

**ТРАГІЧНА ДОЛЯ СВЯЩЕНИКА
ВАСИЛЯ АНДРІЄВСЬКОГО 238**

ДЖЕРЕЛА. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО. ІСТОРІОГРАФІЯ

Наталія СОЛОНСЬКА

**ФРЕСКИ ТА МОЗАЇКИ КИЇВСЬКОГО СОФІЙСЬКОГО
СОБОРУ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ АТРИБУЦІЇ
ФОНДУ ЙОГО БІБЛОТЕКИ ХІ СТОЛІТТЯ 247**

Микола КАЛИХЕВИЧ

**ПРО ГРАМОТУ МИСАЇЛА, МИТРОПОЛИТА
КИЇВСЬКОГО, ДО ПАПИ СИКСТА IV /
Публікація Дмитра ГОРДІЄНКА 266**

Протоієрей Юрій МИЦИК, Інна ТАРАСЕНКО

**З «КНИГИ-АРХІВУ» СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКОГО
МГАРСЬКОГО МОНАСТІРЯ XVII–XVIII СТ.
(ЛОХВИЦЯ) 320**

Вячеслав КОРНІЄНКО

- ПАМ'ЯТНА ДОШКА ПРО ПОБУДОВУ
БЛАГОВИЩЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ
КИРИЛІВСЬКОГО МОНАСТИРЯ
(публікація епіграфічної пам'ятки XVIII ст.)** 353

Тетяна КОТЕНКО

- НЕВІДОМИЙ ПЕРЕКЛАД МИХАЙЛА КОМАРОВА
«СВЯТІ КИРИЛО І МЕФОДІЙ, СЛОВ'ЯНСЬКІ
АПОСТОЛИ» (1899)** 360

**БІБЛІОЛОГІЧНА, БОГОСЛОВСЬКА, ІСТОРИЧНА
СПАДЩИНА КМА–КДА**

Сергій ГОЛОВАЩЕНКО

- БІБЛІЙНІ СТУДІЇ В КИЇВСЬКІЙ ДУХОВНІЙ АКАДЕМІЇ
(XIX – ПОЧ. XX СТ.) У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ:
РЕФЛЕКСІЇ ТА ПРАКТИКИ** 379

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Олена ПОХОДЯЦА

- ІКОНА «ІОАН БОГОСЛОВ З ЖИТІЯМИ»
ЛИПОВАНСЬКОГО ПИСЬМА** 391

Ірина МАРГОЛІНА

- РОДОВА ІКОНА СВЯТИТЕЛЯ ДИМИТРІЯ
РОСТОВСЬКОГО** 403

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОСТІ
В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Марія ПІРЕН

- ФЕНОМЕН ДУХОВНОСТІ ТА ОСВІЧЕНОСТІ
ЯК ЧИННИК ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ
У ПРОБЛЕМНОМУ СВІТІ** 414

Лариса ПЛАТАШ

**ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: РЕФЛЕКСИВНА
ДУХОВНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЧИ ВИРАЖЕНА ГУМАННІСТЬ
ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА?** 423

**НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«КИЇВ – КОНСТАНТИНОПОЛЬ:
ДО ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я»**

31 січня 2020 року, м. Київ

Надія НІКІТЕНКО

**КНЯГИНЯ АННА ПОРФІРОРОДНА ЯК ІСТОРИЧНА
ПОСТАТЬ: НА ШЛЯХУ ДО КАНОНІЗАЦІЇ** 439

Протоієрей Сергій КОЛОТ

**ПЕРШІСТЬ КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКОГО
ПАТРІАРХА І АВТОКЕФАЛІЯ ПРАВОСЛАВНОЇ
ЦЕРКВИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ
МІЖПРАВОСЛАВНИХ ВІДНОСИН** 457

Ігор ЛІХТЕЙ

**ВИСВІТЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ХРИСТІЯНІЗАЦІЇ
СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ У НАУКОВОМУ
ДОРОБКУ ФРАНТИШКА ДВОРНИКА** 464

Михайло НЕСІН

**ІНСТИТУТ КИЇВСЬКИХ АРХІМАНДРИТІВ
У ДОМОНГОЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД** 488

Протоієрей Михаїл ЙОСИФЧУК, Володимир АР'ЄВ

**ЗНОСИНИ З ВСЕЛЕНСЬКИМ ПАТРІАРХАТОМ
У СПРАВІ ВИЗНАННЯ АВТОКЕФАЛІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УРЯДОМ УНР** 509

Андрій КРАВЦОВ

**АРХІВИ ПРАВОСЛАВНИХ УСТАНОВ
ПЕРЕЯСЛАВЩИНИ** 530

Зміст

Протоієрей Віталій КЛОС

**ПЕРШИЙ КИЇВСЬКИЙ АРХІПАСТИР У КОНТЕКСТІ
ОСКОЛЬДОВОГО ХРЕЩЕННЯ РУСИ-УКРАЇНИ 541**

Ірина МАРГОЛІНА

**СВЯТІ КОСТЯНТИН ТА ЄЛЕНА – ПАТРОНИ
КНЯЗІВ-КТИТОРІВ КИРИЛІВСЬКОЇ ЦЕРКВИ КИЄВА 556**

Мар'яна НІКІТЕНКО

**ДАВНІЙ ЧИН НА ЗАСНУВАННЯ ХРАМУ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ІНФОРМАЦІЇ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО ПАТЕРИКА.
НОВІТНІЙ ІЄРОТОПІЧНИЙ ПІДХІД 576**

Ірина ВІЛЬЧИНСЬКА

**ІДЕЯ «МОГИЛЯНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ»
В АКАФІСТНИХ СЮЖЕТАХ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ 588**

Протоієрей Іван ГАРАТ

**ІДЕЇ ІСИХАЗМУ У СПАДЩИНІ
«АФОНСЬКОГО СТАРЦЯ» ІВАНА ВИШЕНСЬКОГО 603**

Тамара РЯСНАЯ

**«К СЕМУ ПРОШЕНІЮ ИКОНОПИСНЫЙ МАСТЕР
ВИЛЬМОНСТРАНДСКОЙ КУПЕЦ МАКАР ПЕШЕХОНОВ
РУКУ ПРИЛОЖИЛ». НА ЗАХИСТ МАКАРА ПЕШЕХОНОВА
ЯК РЕСТАВРАТОРА СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ 620**

БІБЛІОГРАФІЯ

Дмитро ГОРДІЄНКО

**ПОКАЖЧИК ЗМІСТУ ЗБІРНИКІВ «ПРАВОСЛАВ'Я
В УКРАЇНІ» ЗА 2011–2020 РОКИ [ВИПУСКИ І–Х] 634**

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 704

Протоіерей Юрій МИЦИК, Інна ТАРАСЕНКО

З «КНИГИ-АРХІВУ» СПАСО- ПРЕОБРАЖЕНСЬКОГО МГАРСЬКОГО МОНАСТІРЯ XVII–XVIII СТ. (ЛОХВИЦЯ)

У статті представлені архівні документи козацької доби з Центрального державного історичного архіву України у Києві. Це – розділ «Лохвиця» копійної книги («книги-архіву») Спасо-Преображенського Мгарського монастиря під Лубнами другої половини XVII – першої половини XVIII ст., у якому містяться переважно купчі щодо лохвицьких маєтностей. Крім того, тут вміщено універсали гетьманів і полковників, які стосуються Мгарського монастиря і його маєтностей. Безпосереднім завданням є введення в науковий обіг, актуалізація невідомих досі історичних джерел, що мають важливе значення для історії України, особливо для історії такого регіону як Полтавщина. В статті розширюється джерельна база досліджень регіону. У вищезгаданих архівосховищах виявлені і вперше публікуються невідомі досі документи: перш за все публічно-правові акти – універсали і листи лубенських полковників Івана Сербина, Григорія Гамалії, Леонтія Свічки. Переважна більшість документів відноситься до інших категорій актових документів – дарчі, купчі, заповіти. Вони проливають світло на міське самоврядування Лохвиці, історію взаємовідносин генеральної та полкової влади з Церквою, насамперед з Мгарським монастирем, механізм збільшення землеволодіння останнього. В цілому опубліковані тут документи проливають додаткове світло на історію Полтавщини останньої третини XVII – початку XVIII ст. На основі аналізу документів, що публікуються, виявлено їх інформаційний потенціал, по кожному з них виділені найбільш важливі відомості з історії Полтавщини, в першу чергу міста Лохвиці гетьманських часів.

Ключові слова: *Гетьманщина, Лохвиця, монастир, архів, універсали, гетьман.*

Спасо-Преображенський Мгарський Лубенський монастир є одним з важливих духовним центрів України і має славу історію. Заснований у 1624 р. (за іншими даними у 1619 р.) коштом сестри св. Петра Могили Раїною Вишневецькою визначним православним діячем Ісайєю Копинським він скоро став важливим релігійним і культурним осередком. Природно, що такий монастир у часи Гетьманщини користувався всебічною підтримкою влади зокрема йому були надані ряд маєтностей (сіл, земель, нерухомості тощо). Щоб уникнути можливих суперечок та судових позовів за маєтності, що було поширеним явищем у ті часи, в монастирі дбайливо зберігали відповідну документацію (королівські, гетьманські та полковницькі універсали, царські грамоти, різноманітні дарчі та купчі тощо).

Нині ми виконуємо планову теми Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України і вивчаємо копіяну книгу («книгу-архів») Мгарського монастиря під Лубнами¹. Такі книги колись були поширеними, але на сьогодні виявлено (крім цієї) всього три (Свято-Михайлівських Золотоверхого та Видубицького монастирів у Києві і Свято-Преображенського Максаківського монастиря в с. Максаки Менського району Чернігівської області). Всі три книги, які знаходяться в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, були видані нами (у співавторстві з колегами) у серії «Документальна спадщина монастирів Гетьманщини»². Коротко охарактеризуємо копіяну книгу Мгарського монастиря, яка є досить об'ємною – 377 аркушів. Вона була створена у грудні 1729 р., про що свідчить запис на її початку: «Списашася по приказу висоце в Бгу превелебнійшого гспдна отца Георгия Кувічинского, намісника виш означенного мнстря Мгарского в року 1729-м мсці декамрії», але деякі документи вписувалися в книгу пізніше, навіть у кінці XVIII ст.

¹ Центральний державний історичний архів України у Києві. – Ф. 137. – Оп. 1. – № 127. Посилання подаються нами тільки на аркуш рукопису.

² Документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря в Києві XVII–XVIII ст. – К., 2011; Документальна спадщина Свято-Преображенського Максаківського монастиря в XVII–XVIII ст. – К., 2015; Документальна спадщина Свято-Михайлівського Видубицького монастиря в Києві XVII–XVIII ст. – К., 2017.

Документи книги досить непогано систематизовані незнаним упорядником-копійстом, вони згруповані по селах-маєтностях, а наприкінці книги навіть складено зміст. Окремо зібрані універсали й грамоти представників влади, які й відкривають книгу. Всього гетьманських універсалів (разом з кількома листами) 80. Тут представлені документи гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Якіма Сомка, Павла Тетері, Івана Брюховецького, Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Івана Самойловича, Івана Мазепи та Івана Скоропадського. У наступних рубриках збірника інколи трапляються документи генеральної старшини і полковників як Гетьманщини, так і Січі. Вони цінні вже тим, що доповнюють «Український Дипломатарій XVI–XVIII ст.» – зібрання документації представників урядових кіл Гетьманщини (гетьманів, генеральної старшини, полковників, сотників).

Тут подані документи лохвицької частини (розділ «Права лофицкие») копійної книги, де йдеться про маєтності у Лохвиці та поблизу неї. Першим за хронологією йде випис грудня 1677 р. з лохвицьких міських книг, який містить важливу купчу. Лохвицький міщанин Стефан Свидерський і житель Батурина Василь Скіндер (можливо родич черігівського писаря часів Богдана Хмельницького Івана Скіндера), діючи від імені Михайла Ханенка, «товариша Войска Запорозского», продали його двір напроти Спаської церкви у Лохвиці. Ханенко – це колишній гетьман, який перейшов під владу Московської держави і як бачимо певний час після відставки жив у Лохвиці. Покупцем був Мгарський монастир, представником якого виступив Макарій Русинович (ігумен у 1671–25(15).09.1687). Свідком угоди був о. Іван Стефанович, протопоп лохвицький і лубенський. Документ важливий і тому, що подає прізвища тогочасної верхівки Лохвиці. Сотником названо Андрія Гамалію, а це дозволяє уточнити його каденцію: досі вважалося, що його каденція як сотника почалася у серпні 1678 р.³, тепер же можемо її розпочати як мінімум 20 (10).12.1678 р. Також уточнюється каденція городового отамана (одночасно міського в'їта) Івана Куцкевича. Досі вважалося, що він був отаманом тільки у 1679 р., до того ж разом Яковом Лещенком⁴. Наступні дві купчі (№№ 2, 3) датовані 1690 р. У пер-

³ *Кривошея В. В.* Українська козацька старшина. – К., 2005. – С. 234.

⁴ Там саме. – С. 235.

пій (травневій) монастир в особі нового ігумена Іпатія Горбачевського (ігумен з 25(15).09.1687 по 1699 р.) купив у лохвицького козака Василя Шмигалья двір у Лохвиці, який знаходився біля колишнього двору Ханенка. Згідно другої (лишневої) купчої – монастир купував хату з «плецом» (земельна ділянка) у Тимоша Дерев'янка. Тут названо вищезгадану міську верхівку, причому був присутній і обозний Лубенського полку Дмитро Глуховець, також особи, котрі раніше або пізніше обіймали посаду отамана чи сотника (Іван Куцкевич, Григорія Ракуса (Рака). Маємо і підпис на документі міського писаря Костянтина Даниловича, отже він обіймав цю посаду не тільки у 1688 р., але й у 1690 р. Вищесказане можна віднести і до купчої січня 1693 р. (№ 4). Цікаво, що тут було згадано городского отамана Микиту Мартиненка. Це видно був ніхто інший як Микита Мартос, який отаманував у 1693–1694 рр. і був лохвицьким сотником у 1687 (як наказний) та 1695–1698 рр. Писарем значиться Гаврило Данилович, видно родич вищезгаданого Костянтина.

Далі йдуть дві дарчі на луку й на греблю. Перша з них (№ 5) на жаль не має дати і її створення видно припадає на проміжок між 90-і рр. XVII ст. – початок XVIII ст. Її автором виступає Михайло Гамалія, лохвицький сотник у 1690–1694 рр. Оскільки в дарчій він вказаний без посади, то можливо його дарування луки монастиреві сталося або до 1690 або після 1694 р. Друга дарча (на греблю на р. Сулиці під Лохвицею) датована 1702 р. і благодійницею монастиря виступає «Марія Григорієва Гамаліїна». Це дружина Григорія Гамалії, який був послом гетьмана Івана Виговського в Туреччині (1659), пирятинським сотником (1661–1665), лубенським полковником (1664–1666, 1668–1670, 1687–1688), паволоцьким полковником (1672–1673), генеральним осавулом і наказним гетьманом (1674) правобічної Гетьманщини. Ця дарча була знана відомому українському історику В. Модзалевському⁵. До цього документу прилягає заповіт Марії 1710 р. (№ 9), яким вона надає монастиреві ряд маєтностей. Це було викликано і глибокою вірою в Бога Марії (померла у 1714 р.), і прагненням виконати останню волю чоловіка, а також тим, що у цього подружжя не було дітей. Ігуменом монастиря був тоді (1709–1710, 1711, 1716) Філарет Коцаковський (ймовірно родич

⁵ Модзалевський В. Л. Малороссийский родословник. – К., 1910. – Т. 1. – С. 289.

упорядника історичного збірника і творця Київського літопису Іллі Коцаковського, уставщика Межигірського (до 1717 р.) і Підгородиського монастирів (1717–1720)⁶.

Ще два документи 1710 р. (№№ 7, 8) являють собою купчі. У першій з них йдеться про купівлю двома представниками монастиря, посланними Коцаківським, млина на Сулі. Цей млин належав покійній Марії Терещисі, а потім її племіннику Тимішу Левченку. Серед представників лохвицького уряду бачимо зокрема Павла Мартоса, лохвицького сотника у 1698–1708, 1709–1712 рр., незвісних раніше городского отамана Івана Якововича і писаря Кирила Федоровича, ряд представників лохвицького духовенства. У другій купчій йдеться про продаж лісу Домною Василихою. Тут вперше згадується наказний городской отаман Василь Корнієнко.

Наступні дві дарчі, пов'язані між собою, створені у 1711 та 1716 рр. (№№ 10, 11). Першою бездітній удівець Авксентій «Евстафієвич» колишній «купец и мещанин лохвицкий», а нині чернець Мгарського монастиря, дарував свою маєтність обителі. Це він вчинив з поради свого брата ієромонаха Мгарського монастиря Гавриїла. По смерті Авксентія цей дар було збільшено за рахунок лісу «Круглика», який передав обителі племінник покійного – Григорій «Григорієвич».

Завершують цю частину статті три документи (№№ 12, 13, 14). Перший з них – це рішення комісії у справі конфлікту за греблю й озеро 1719 р. На греблі, дарованій монастиреві Марією Гамалією і берегах озера, міщани самовільно побудували кошари тощо і загидили доступ до води. Двічі Олексій Петрина (ігумен в 1710–10.1715, 1720) скаржився лубенському полковнику у 1714–1727 рр. Андрію Марковичу і той вислав комісію для розгляду конфлікту. Комісія на місці вивчила питання і продовжила розгляд у міській ратуші, прикликавши свідків. Один з них, старий козак Іван Лещенко, що бував отаманом у 1684 р., подав цікаві дані з минулого. Виявляється, що греблю збудував ще «за держави ...лядской» шляхтич Святський, котрий інколи навіть не дозволяв переходити греблю «товару», тобто скоту. Після вигнання поляків з України греблею володів козак Самохвал, потім –

⁶ *Мыцук Ю. А.* Украинские летописи XVII века. – Днепропетровск, 1978. – С. 35.

Калин, потім – Заславець та його дружина, яка продала її Григорію Гамалії понад 20 років тому. Врешті комісія ухвалила компромісне рішення і його мали виконати міщани. Серед підписантів бачимо і незвісного досі отамана Михайла Кириловича. Цю ухвалу підтвердили 1723 р. міщани, причому було згадано Іларіона Рогалевського, ігумена у 1722–1728 рр. (№ 13). Врешті останній документ – це купча 1727 р. на луку Кіндрата Танчика (№ 14). Її підписали зокрема отаман Іван Бузинський (досі вважалося, що його каденція датована 1726 роком) та невідомий досі лохвицький писар Матвій «Григорієв».

Зазначимо, розглянуті документи дають певний матеріал для реконструкції тогочасної міської топоніміки. Вони доповнюють собою матеріали лохвицької ратушної книги, де якраз цей період представлений слабо (документи XVIII ст. взагалі в ній відсутні)⁷.

Далі переходимо до найважливіших документів, які вміщені нами у додатку. Як уже говорилося у копійній книзі є 80 гетьманських і полковницьких документів. Вони друкувалися І. Бутичем⁸ і нами⁹ інколи за іншими списками. Але деякі документи (всього 9) були вміщені не на початку книги як спеціальна група, а розпорошені поміж купчих, дарчих тощо всієї книги. Тому є необхідність увести і їх до наукового обігу і доповнити «Український Дипломатарій XVI–XVII ст.», публікація якого є одним з пріоритетних завдань Інституту української археографії та джерелознавства НАН України.

Отже, першим з них є універсал – привілей 1660 р. (?) лубенського полковника Якова Засядька, яким обителі надавався ринок у Лубнах (№ 15). Цікаво, що для більшої ваги це надання ствержувалося трьома представниками лубенської полкової верхівки, зокрема Стефаном Шамлицьким та Гнатом Вербицьким, які бували або пізніше стали лубенськими полковниками відповідно у 1660–1661, 1663 та 1663–1664 рр. Оборонний універсал № 16 лубенського полковника Івана Сербина не має дати (лише вказівку на місяць грудень), але знаючи термін другої каденції

⁷ Лохвицька ратушна книга XVII ст. – К., 1986.

⁸ Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Скоропадського (1657–1687). – К.; Львів, 2004.

⁹ З історії Кодака та його околиць // Український археографічний щорічник. – К., 2016. – Вип. 19/20. – С. 424.

Сербина, можемо припустити, що документ був створений між 1672–1675 рр. У ньому йшлося про заборону городиським жителям ловити рибу в р. Стриганці під с. Хитці. Хитці – це село суч. Лубенського району Полтавської області, яке стоїть на правому березі р. Удай. Стриганець – це ймовірно притока Удая. Село Городище знаходиться в суч. Чорнухинському районі Полтавщини, у часи Руїни перебувало в складі Лубенського полку (Чорнухинська сотня). Схожий документ видав 7. 10.(27.09.) 1687 р. лубенський полковник Григорій Гамалія, тільки він стосувався риболовлі на р. Сулі (№ 17). Він важливий уже тим, що дозволяє уточнити термін каденції Гамалії: досі вважалося, що вона уривається після липня 1687 р., тепер же її можна продовжити як мінімум на кілька місяців. Далі йдуть три універсала лубенського полковника Леонтія Свічки (№№ 18, 20, 21). Першим з них він по суті підтверджував вищезгаданий універсал свого попередника Григорія Гамалії. Другий лист-наказ дійшов до нашого часу у складі випису з лубенських міських книг. Цей наказ був адресований лукомському сотнику Михайлу Постомському і стосувався їзів (риболовних угідь) монастиря. Він дещо уточнює каденцію останнього (вказано місяць) і називає тогочасну лубенську міську верхівку. У третьому універсалі Свічка деталізує попередній документ. Ковжижи стосується і наказ 1708 р. великобудищанського сотника Григорія Жданенка і міської верхівки, щоб ніхто не важився рубати дерева в монастирському лісі (№ 23). До речі у ньому згадані імена незвісних досі великобудиського наказного сотника («Гринко Жадченко») та городского отамана Івана Паданенка. Ковжижа – це село суч. Котелевського району Полтавської області, яке тоді належало Мгарському монастирю. Ще за гетьмана Самойловича та ігумена о. Макарія Русиновича у 1682 р. тут монастир заснував винницю для роблення горілки й слободу, де поселяв вільних людей, потенційних підданих обителі. Іншим універсалом Самойлович боронив монастирський ліс під Ковжижею¹⁰. На це був даний також у Лубнах 5.03.(23.02.) 1695 р. універсал гетьмана Івана Мазепи¹¹. Отже, універсал Свічки посилював гетманську волю щодо маєтності на території його полку.

¹⁰ Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Скоропадського (1657–1687). – С. 788–789, 826.

¹¹ Універсали Івана Мазепи. 1687–1709. – К.; Львів, 2002. – С. 280–281.

Отже, наведені документи мають важливе значення як історичне джерело не лише з історії Мгарського монастиря, але й Гетьманщини другої половини XVII – першої третини XVIII ст.

Документи публікуються за правилами передачі тексту, запронованими відомим українським істориком і філологом Ярославом Дзирою¹², які ми незначно скоригували (не розкриваємо титл тощо).

ДОКУМЕНТИ

№ 1

1677, грудня 20 (10). – Лохвиця. – Випис з лохвицьких міських книг, який містить у собі купчу

«Екстракт з книг міських лофицьких на двор от Михайла Ханенка куплений.

Въпис з книг меских лофицьких уряду міського от Нароження Сна Бжого тисяча шестсот сімьдесят девятого мсця декаврия 10 дня.

На врадї ншом лохвицьком пред нами Андреем Гамалием, сотником Войска его црского пресвітлого влчства Запорозского лохвицьким, Иваном Куцкевичом, атаманом городовим, на местцу войтовом, Иваном Дзюкгавлом, приказним, Леском Сінником, Иваном Иченским и Леском Улізком, бурмистрами, и за упрошенем при битности в Бзі превелебного его мил. гдна отца Иоанна Стефановича, протопопи лофицького и лубенского, и многих особ зацних, на тот час будучих, міючи злецене учтивий пн. Стефан Свидерский, мищанин нш лофицький, з притомністю присланного особы п. Василя Скиндера з Батурина, в диспозит (?) нижей описанных кгрунтов повіренних, станувши очивисто, сознали явно, ясно и непримушоно ку записанню до книг меских лофицьких, иж за изволением его млсти славного п. Михайла Ханенка, товариша Войска Запорозского, добродія и приятеля ншого, продалисмо двор з кгрунтом, сливет александровский небожчиковский именем его мил. п. Михайла Ханенка, его власний нікому ні в чом непенний и незаведенний за сумму личбы литовской талярей сто грошей против церкви Бжой Всемлсти-

¹² Літопис Самовидця. – К., 1971. – С. 39–42.

вого Спаса з межі дворов от ринку п. Павла Ясилського лівой стороны, а з правой честного гспдна отца Феодора Якимовича, пресвитера тоей же церкви, плечом от улици до улици скруз лежачим, в Бгу превелебному его млсти гспду отцу Макарию Русіновичу, игуменови Всемлстивого Спса, обители стия Мгарския з братиею в вічність и юж се того двора вирикаем, а его млсти отцу игуменови из братиею волно тим домом, в місте Лофици именованним, вишей местцу лежачим яко хотіти диспонувати, дати, даровати, заменяти и на який же колвек пожиток свой обернути и просили нас обі стороны о записане и потвержене сим писанием. До чого ми схиливше, казалисмо до книг міских лофицких приняти и потребуемой стороні екстракт видати.

В ратушу лофицком року и дня виш писаного.

Корикгован з книгами, Кирил Жадкевич, писар лофицкий».

Арк. 177–177 зв. Внизу документа намальовано два кола, всередині яких написано відповідно: «місто печать», «місто печати судовой».

№ 2

1690, травня 24 (14). – Лохвиця. – Купча

«Запис на плец купленный в Лохвиці от Шмигла Василя.

Року тысяча шестсот девятыдесятого мсця мая дня четвертогонадцять.

Перед нами, Михайлом Андріевичем Гамаліем, сотником лохвицким, Хведором Кретченком, атаманом городовим, Яремою Иосифовичем, войтом, з бурмистрами; Григорием Ракусом, Ивановом Бойком, атаманом ивахницким, и многих особ так товариства, яко и посполитих на тот час при нас будучих, постановивших Василь Шмигель, товариш сотні ншой лохвицкой, житель шмиглевский уезду ншого, зознал явне, ясне и доброволне, мовячи:

Пнове уряде, міючи я власний свой в місте плец, нікому ні в чом не пенний, продаем в вічную посессию и обладання мнстрское в Бгу превелебному его млсти гспду отцу Ипатию Горбачевскому, игуменови мнстра общежителного Всемлстивого Спса Мгарского лубенского, за сумму певную, моїми руками отобранную, за семьдесят золотых. А тот двор знайдуется промежку дворами з одной стороны александровский, проданный от пна Ха-

ненка за талярей сто, тож у вічную посессию мнстрскую, з другою теж сторони двор под паркан Остапов Пивоваров. Теды волно отца игуменови тим плецом, от мене проданним як хотя на свой пожиток мнстрский владінем оборочаты. А я юж от часу сего так сам, жона, якож крєвние мої, близкие и далекие, до того плєца власти не міем, иміти не будем, и целком от того плєца зрекаемся. Теды теж уряд видячи отца игуменову доброволную куплю, а Василєву Шмиглеву доброволную продажу, на жадання обоїх сторони для ліпшого в позний вік утверження, казалисмо записати яко потребующей сторони его млсти гспдну отцу игуменови мнстра Мгарского видати при вираженню печати ратуша лохвицкого и ис подписаннєм руки писанное року, мєця и дня виш описанного.

В подлинном тако подписанно:

Константин Данилович, на тот час писар лохвицкий».

Арк. 162–162 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати судової». Оригінал завієний печаткою знаходиться у тому ж фонді під номером 3. Запис на звороті оригіналу: «Запис на пляц, куплений в Лохвици от Шмигля, манастиреви служачий в року 1690».

№ 3

1690, липня 15 (5). – Лохвиця. – Купча

«Купчая на плєц, куплений от Тимоша Деревянка.

«Року тисяча шєстсот девятдесятого июля дня 5.

Перед нами Дмитром Глуховцем, обозним польку Лубенского, Михайлом Гамалиєм, сотником лохвицким, Хведором Крєтченком, атаманом городовим, Яремою Иосифовичем, войтом, з бурмистрами майстрату лохвицкого, при битности пана Ивана Куцєевича, Григория Ракуса, Григория Якимовича, Сенька Кушнера, Костя Тєслі и многих особах значних так товариства, яко и посполитих людей, на тот час при нас будучих, постановившия Тимош Деревянка, товариш сотні нашой, жител свиридовский, сознал явне, ясне и доброволно ку записаню, мовячи: Панове уряде. Міючи я хату з плєцом, стоячую близко чернецкого двору, так теж и поблизу пана Григория Ракуса, нікому ні в чом

не пенную и не заведенную, зачим на жадання в Бгу превелебного его млсти гспдна отца Ипатия Горбачевского, игумена обители стога мнстира Мгарского лубенского, з доброй волі моею, ні от кого ні в чом не примушон, продадем часть пльцу моего власного, лежачого от рогу сіней пани Ракусових, так теж до рогу сіней моїх, до плцу чернецкого притяглого, за золотих девят монети доброй руками моїми отобранними. Которим то плцом, мною проданним его млсти гспдну отцу игуменуви из братиею волно як хотіти владіти и користоваты, а я як от часу сего так сам, жона моя и потомкове, до тоей части плцу не повинни отзиватися, так теж и жадной альтеркацией зновляти. Теди мы, уряд, видячи доброхотную продажу Тимошеву, а куплю его млсти отца игуменуви на жадання обоїх сторон казалисмо записати и потребуемой стороні видати при вираженню печати ратуша лохвицкого и подписанням руки писарской року, мсця и дня виш менованного.

Константий Данилович, на тот час писар лохвицкий».

ЦДІАК. – Ф. 137. – Оп. 1. – № 2. Оригінал завірений печаткою. Записи на звороті: «Купля ґрунту, шмат пляцу в Лохвици от угла Ракусового до ншего двора протяглого, от Тимоша Деревянки, козака свиридувского, в року 1690-м дня дня пятого и сей випис з книг лохвицких» та «На лохвицкий двор». У копійній книзі цей документр міститься на арк. 162 зв.–163.

№ 4

1693, січня 18 (8). – Лохвиця. – Випис з лохвицьких міських книг, який містить у собі купчу

«Року Бжого тысяча шестсот девянтдесят третого мсця генъ-вара числа осмого.

Випис з книг меских ратуша лохвицкого продажи плца превелебному отцу игумену мгарскому от Филипа Василиевича и жоны его Пазки Юровны. Которий так в собі мает:

Пред нами их црского прстлого влчства Войска Запорозкого Михайлом Гамаліем, сотником лохвицким, Никитою Мартиненком, атаманом городовим, Василием Пештичем, войтом, з Михайлом Кузмовичем и Левком Андріенъком, бурмистрамы, с при-

томністю Григорія Варениці, хорунжого полкового, Марка Климентовича, Григорія Ракуса, Василя Олехненка и иных многих особах зацных, так товариства, яко и посполства, на тот час при нас будучих, станувши Филип Василиевич з жоною своею Пазкою Юровною, пропоновал ку записаню до книг меских ратуша лохвицкого, тие слова мовячи: Мсці пне уряде. Уже тому роков близко десятка як за відомом и швакгра свого Стефана Ясликовского продадем пляц, лежачий в місте противо Всемлстивого Спса близко двору Григорія Ракуса, на котором и тепер и ворота мнстирские зостають, нікому ні в чом не заведенный и не пенный, за готовую сумьму личбы доброй литовской за золотих чотиридесят в Бгу превелебного гспдну его млсти отцу Ипатиеви Горбачевскому, игуменови мнстира Мгарского лубенского стого Всемлстивого Спса, и всей того стого мнстира братії у вічную поссесию и диспоновання. А тая сумма дойшла до рук моїх вцілі от отца игумена золотих тридцет, а Григорий Ракус ради спсєния свого дал того ж часу золотих десят и поневаж тогда запомніли записати, мы и на сей час не пречаем до ниг меских завести не таячи и в далший час вічное своеї продажи. И волно отцу игумену и всей его чстной братії тим пляцом, проданным от мене, яко хотіти владіти. А мы юж моци не мієм и імїти во віки не жєлаем. Тєды мы више специфікованъный уряд, слишачи от Филипа доброволную продажу, на аффектацию превелебного в Бгу отца игумена мгарского казали до книг меских ратуша лохвицкого записати. З которих и сей відомос слово в слово виписавши, при печати звиклой нашой сотенной, так теж з подписоми руки писарское отцу игумену до обители стой даем року, мєця и дня вишей реченного.

Гаврило Данилович, писар лохвицкий».

ЦДІАК. – Ф. 137. – Оп. 1. – № 5. Оригінал завірений двома печатками. Запис на звороті: «Випис з книг міських лохвицких на куплене ґрунту Калитинского к двору Александровскому от пна Филипа Василиевича». У копійній книзі цей документ знаходиться на арк. 163 зв.–164 зв.

№ 5

**Між 90-і рр. XVII ст. – початком XVIII ст. –
Лохвиця (?). – Дарча Михайла Гамалії на луку**

«Писание от пна Гамалії на лучку лофицкую.

Стороны лучки что превелебност вша до мене перед сим писала и через млсти отца намісника наказували, что як устне отцу наміснику говорилем, так и превелебности вшей извіствую, же то так рок бувший сотник косил оную в той цель, же оний продал наперед моего приказанія Ивана, сна моего, жебы позволил оному огородити и викосити на его потребу. А тепер изволте превелебность вша оною владіти, котрую на вічність на обытель стую дарую, дай Бже, превелебности вшей и всей о Хрсті братії щасливе оною пожитковати и за нас Бга молити.

Михаил Гамалія».

Арк. 178.

№ 6

1702, серпня 17 (6). – Мгарський монастир (?). – Дарча

«Запис на греблю, прозиваемую Святецкую под містом Лохвицею.

Року Бжого 1702 мця августа 6 дня.

Я, нижей именованная Мария Григориева Гамалііна, чиню відомо сим моім записом тепер и в потомние часи, кому о том відати будет потреба, иж міючи я гребелку, прозиваемую Святецкую, давно уже запустилюю, под містом Лохвицею на реці Сулиці застаючую. Теди ж тепер з доброй волі и ласки моеї, иміючи горливост ку стой обытели Мгарской лубенской, отдалам оную гребельку оному мнстреві, во вічнѣную посессию леговалам. А то як з милих приятелей моїх, близких и далеких, в оную виш мененную гребелку абы не важился ништо интересоватися, ані ні в чом оним честних отцов мгарских турбовати, але тилко самим отцем мгарским оною гребелкою користовати и пожитковати, а яко хотя ко ліпшому своему пожиткові обернути. Волно им яко власним своїм в заміну дат, продать и кому хотя дароват. На що для кріпчайшого утверждения и певности даю честним

отцам мгарским лубенским сей мой запис з притисненем печаты звиклой и подписом руки моеї власной, крест стый изобразующой. При сем же моем легованню било особ знатних немало +».

Арк. 164 зв. – 165. Внизу документа намальоване коло, всередині яких написано: «місто печати». Оригінал, особисто підписаний Марією Гамалією, знаходиться у тому ж фонді під номером 14.

№ 7

1710, березня 22(11). – Випис з лохвицьких міських книг, який містить у собі купчу

«Запис на млин куплений, даний от Иванихи Терещихи з ратуша лофицького и потвержений властїю пна полковника лубенского Василя Савича.

Випис с книг міських ратуша лофицького, року от народження Бжого 1710, мсця марта первонадцят дня.

Пред нами, урядом зуполним городовим лохвицьким, Павлом Василиевичем Мартосом, сотником, Иваном Якововичом, атаманом, а з маїстрату міського Кирилом Даниловичом, войтом, Якимом Евфимовичом и Стефаном Ивановичом, бурмистрами, а з стану дховного пречестного гспдна отца Феодора Петровича, протопопи лубенского, честного гспдна отца Павла Петровича, презвитера Сто-Спаского лофицького и при многих обывателех на тот час будучих лофицьких, при сем запису людей віри годних, вступивши пред нас очевисто чин дховний честний гспдн отц иеромонах Саватий Вербицький, намісник мнстра Мгарского лубенского, посполу з монахом отцем Гавриїлом, тоей же Мгарской обьители, два законники прислание в город нш Лофицю в Бгу од превелебного гспдна его млсти отца Филарета Кощаковского, игумена мгарского лубенского, зо всеей обради тамошней законников мгарских о покупленю млина на реці Сулі, стоячого под містом Лофицею. На той греблі здавна належачий и служачий тот млин заживати еще пні Марії Имановой (*описка, треба читати: «Ивановой» – Авт.*) Терещисі, обывателці лофицькой, а на сей час по Господнему изволеню преставшойся, в землю от нея же и похороненно тіло еї в церкві стой Пречиской ринковой, стараннем ея покровних за тот млин о двох колах и третое ста-

видло зо всім приналежним начиням млиновским. Понеже она, пні Ивановая Терещиха, еше за живота своего мешкаючи, тот млин, як в собі на сей час міет, памятаючи на смрт, так за мал-жонка своего небожчика Терешка Ивана, яко и сама за себе и за дшу свою, ствердила тестаментом ненарушонно в цілости, при трох печатех, за власти будучой славной памяти его млсти пна Мартина Василиевича [Мартоса], судії полкового лубенского, пречестного гспдна отца Петра Ивановича, зішлого з світа бувшого протопопи лохвицкого, честного гспдна отца Симеона, тож преставившого брата его ж рожоного, презвитера ринкового сто Пречиского, которий то тестамент виражон в року Бжом 17 девятдесят осмого, февраля числа пятого. Напрод виражено, на обител стую Мгарскую двісті золотих з того млина повинно датис, з того ж млина на всі црковним за сорокоуста и за всі отпра-ви шестсот золотих з того млина повинно видатис. А понеже явно отозвався Тимуш Левченко, небожчиці пні Ивановой Терещисі рожоний сестренец, з таким свідителством: любо то я того часу при том не бул, же я от братов своїх чулем як небожка еше за живота своего на тую стую обител Иваниха Терещиха, тютка моя, при тих лекгованних двохсот зол. и увес млин у откупленню грошей мнстрским законникам у вічност полецала. А так ми, уряд лохвицкий, слишачи такое свідителство, тот млин, на реці Сулі застаючий, в куплі подлуг тестаменту вираженного кому отписано так презвитером, яко и на церкви лохвицкие Бжественные пнове ктитори, яко и Тимуш, покровний п. Ивановой Терещихи, з братами своїми и на похороненне тіла тысячу золотих сумы грошей за тот млин от пречестного гспдна отца иеромонаха Саватия Вербицкого, намісника мнстра Мгарского лубенского, и отца монаха Гавриїла от рук их отобравши, розказалисмо каждому отобрати яко слушно и отобралос. А на тот млин у двох колах и в третьей заставці от покровного Тимоша Левченка и отобрал его покровних п. Ивановой Терещихи, у продажу того млина за порадою пречестного гспдна отца Феодора Петровича, протопопи лохвицкого, сей запис нш урадовий видаем на тот млин в Бгу превелебному его млсти гспдну отцу иеромонаху Филарету Коцаковскому, игумену мгарскому мнстра лубенского, зо всею братиею еже о Гспді Исс Хрсті в посессию вічную и во владіние вікуистое тим млином як хотіти владіти и у своей области міти, не иміючи ані жадной ретрусії (с покровних

небожчиці), ані з обивателєй лохвицьких у каждого суду и права под утраченем таковой сумы другое тысячи золотих варуем и утверждаем. На которий то млин в потверженню и сей запис до всего мнстра в Бгу превелебному гспдну отцу игумену вираженному зо всею братиею в куплі вікуистой при звиклих печатех наших розказалисмо з ратуша ншого лохвицького видати року, мсця и дня вишей написанного при подписі руки писарской.

Павел Мартос, сотник лохвицький.

Кирило Феодорович, писар лофицький».

Арк. 169–170 зв. Внизу документа намальовано три кола, всередині яких написано відповідно: «місто печати», «місто печати», «місто печати судової лофицької». Оригінал зберігається у тому ж фонді під номером 8. Запис на звороті оригіналу: «Запис з уряду лохвицького виданий в продажню ліса в мнстр лубенський».

№ 8

1710, травня 31 (20). – Лохвиця. – Випис з лохвицьких міських книг, який містить у собі купчу

«Запис з уряду лохвицького, виданий в продажню ліса в мнстр Мгарський од Домни Василичи.

Року Бжого 1710 мсця мая 20 дня.

Предо мною, Павлом Мартосом, сотником лохвицьким, Василем Корнієнком, атаманом наказним на тот час городовим, а з майстрату міського, Кърилом Даныленком, войтом, Иваном Сінныком и Стецьком Иваненком, бурмистрами уряду зуполного, и при многих людех віри годных, при сей продажі и куплі будучих становшы пред нас очевисто Домна, а по Василю Манченку, по первом малжонку жона, обивателка лохвицькая, сознала явно, ясно и добровольно, ані от кого не примушеною будучи:

Мсцівий пне уряде, міючи мні два ліскы, купленние небожчицом моім мужем у Мыхайла Хая, жителя хрулювского, и в Паска Великого з Малих Пісочок, жителя тамошного, стоячее в едном містцу, поміж Хрулюв и Василкув, непенние и ні в чом незаведенние, продалам у вічност тие ліски Хающивку в Бгу превелебному гспдну его млсти отцу Филарету Коцаковскому, игумену мнстра Мгарского лубенского, зо всею его о Хрсті братиею за цену земною змогорічевную, за пятьдесят зол. доброй мо-

нети. От которого его его млсти отца иеромонаха гспдна игумена вишгзанаписанного и от его братії за тие ліски Хлювщину, отобравши до своїх рук гроши, позволяю во вічніе роди, тим грунтом в проданню вічистом от мене користовати, не міючи в том ні от кого ні жадной трудности, варуючи, продавца утврждаю. А я сама и сн мой Стецко от тих лісков вирекаемся, не міем и не будем в пререченного гспдна отца игумена и братії его, ні откупувати, яко и грошей в каждого суду и права не будем моци міти откладати, сторично варуем. Мы прето, уряд зуполний, обоіх сторон продажі куплі вислухавши, розказали записат и той запис на тот грунт на владініе превелебному гспдну отцу игумену мгарскому при звиклих печатех нших врядових з братією розказалисмо видати.

Писан в ратуші ншой лохвицкой року, мсця и дня вишположенного.

Кирило Феодорович, писар міський лохвицкий, рукою виписал».

Арк. 168 зв.–168 зв. Внизу документа намальовано два кола, всередині яких написано: «місто печати» і «місто печати ратушной». Оригінал зберігається у тому ж фонді під номером 11. Запис на звороті оригіналу: «Запис з уряду лохвицкого виданий в проданню ліса в мнстр лубенский».

№ 9

1710, грудня 22 (11). – Лохвиця (?). – Заповіт Марії Гамалії

«Дховница єї млсти пней Марії Василюевоі Григоріевоі Гамаліїноі, данная у вічність на греблю Грулювскую и на протчие грунта.

Во имя Отца и Сна и Стого Дха. Аминь.

Вшелякие річи писмом ствержение на том світі бивають в незабвеніі людском и навіки тривають, а которіе необваровани писмом, таковіе спливають з памяти людской и в забвение приходять. Теды и я, Мария Василюевна Григоріева Гамаліїна, по мертвом пну малжонку милому пну моему, блгодарячи Наивышаго Творца, юж літ болей десятка, зостаючи при вдовстві, живу зближаючиєся літа концу житія моего, а будучи при зуполнуй

памяти и хочай же в немощном здравії, уважаючи еднак и даби по смерти моей значная як за милого мужа моего, так и за мою дшу памятка чинися, а не тилко тут в мирских церквах, але особливе ув обители стой Всемлстивого Спса мгарском лубенском. Которому мнстру значную частку з добр нших наменивши в сем моем доброволном тестаменті, легую впроч греблю Хрулювскую на реці Сулі з млинами и до того, що приналежит кгрунтов все от мала до велика подаю, сад, стоячий над Сулю под Христанувкою за всіми до его принадлежностями, до той же обители стой записую. Ку тому теж и тот грунт, прозвиском Бурки, що вж по смерти моего мужа и пна моего от слюза тогдишнего сотника сенецкого за копу мію, то и тот грунт, як в собі міється положення, и як записи врядовие опівають, з тим то хуторцем, зовучим Слобудкою, той же обители стой в вічність пушчаю и тое наменяю, же як небожчик муж и милый мой пн тие то всі грунта не инакшим яким обычаем завладів, толко зо мною, яко вірною малжонкою своею, за готовую копу з праці ншой нажитое, все от мала до велика покупил. На якие то грунта так млини, луги, овощные сады, сінонокосные луки и записами врадуне при печатех стверджено. Тие ж то записи при сем моем доброволном тестаменті впроважаючи, ув обител стую подаю. А то тепер властвующому отцу игумену Филарету Кощаковскому з братиею до его рук звіраючи, абы юж по моей смерти усіми тими, тут описанными, грунтами обитель стая, а нехто инший пожитковал и як небожчик муж и милый мой пн своїм муже умним писаним тестаментом легацію чинячи, никому с покровних, тилко самой яко милому своему приятелєві мні, жоні своей, все у област подал и под кріпкою клятвою тое ствердил, щобым и я должностю моею по своей волі, так же пред смертю яко хотячи так тестаментом спорадила и ты его добра нши по своему хотінію, где наилучшей усмотрівши, остатним волі тестаментом спорадила. Еднак я, уваживши подлим своїм разсмотрением и положивши на сердцу попечение ку церквам Бжественним, а особливе стусуючися ку виразной волі небожчика мужа и милого пна моего, негде инде и нікому с покровних нших, тилко самой, як вишей положилося, обители стой Всемлстивому Спсу мнстру мгарскому лубенскому у вічне диспонуване пушчаючи, обвариваю, абы ніхто с покровних нших, близких и далеких, так самого отца игумена, як же и инших з братії турбувати

и до жадного права и суду потягати не важился под такою ж клятвою стыми отци, в Никеї вложенною. Що ся діяло в дому моем в сем року 1710 мсця декам[врия] 11 д.

Я, Мария Василиевна Григориева Гамалііна, вмiсто печатки власною моею рукою крстное знамение покладаю +».

Арк. 178–179. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати мужа ей». Оригінал завірений печаткою знаходиться у тому ж фонді під номером 10.

№ 10

1711, грудня 20 (9). – Мгарський монастир. – Дарча

«Наданне на мнстр кгрунтов, комор и протчего от Авксентия Евстафиевича.

Року 1711 мця декамврия 9 дня.

Я, нижей на подписі специфікованний, Авксентий Евстафиевич, бывший прежде сих времен житель купец и мещанин лохвицкий, а тепер по усердном желаніи моем, а за помощію Бжиею и поручниці спсения моего Прснодви Бци zostалем законник мнстра Мгарского лубенского, чиню відомо сим моім доброволним записом тепер и на потомние часи кому бы о том ти потреба, ижем я, жиючи в городі Лохвиці з дитинных літ моіх през килкодесят літ, где овдовівши по жені моей, а не міючи по нас жадного потомства, умислилием себi блгую част избрати, еже и получил, стий агтелский чин на ся восприях и где по лику що имію позоставих набитков, яко спадаючих мні отчистих, так и зе власное праці моей нажитих кгрунтов, нікому ні в чом непенних и незаведенних, а то яко найпервіе в городі Лохвиці двор з світлицею, близ двора того, где я сам мешкалем, ліс з лужком и с хатою озля греблі п. Гамалііной, сад под Христанувкою, за которий далем осмъдесят золотих, комор двi на ринку, една где рибу продают, а другая, прозиваемая Куликувская, дворище близ Павла Яременка и сіножать в Пісках за Лохвицею. Все теды мое набытое добро, споручаючи містцу стому обывтели Преображенской Мгарской лубенской, у вічную пускаю поссесію и даю сей мой рукописателний цериграф превелебному в Бгу его млсти гсдну отцу Филарету Кощаковскому, на тот час будучому игуменови мгарскому, и братіи и по них будучим законником тоя ж

стой обьители у вічність. Волно им будет тими врученними и записом обварованними от мене всіми крунтами яко власними монастирскими диспонувати: продати, заменяти и яко хотя ку найліпшому пожиткові обернути. Варую теж тое, абы з жадних покровних моїх, близких и далеких, не важился ништо в тие належные от мене крунта мнстреві жадним способом интересоватися и обьители стой и в ней живучих законнников турбовати. Що для ліпшой віри и кріпчайшого утверждения даю сей мой запис обьители стой и в ней звиш писанному игуменови и братії, которих и упросилем устне, абы было и стверженно печатю звиклоу и до книг мнстрских записано. Що ест прошению моему и учинено задосит року и дня и мєця звиш положенного терміну за власною рукою моею и брата моего единоутробного иермонаха Гавриїла Евстафієвича.

Иеромонах Гавриїл рукою.

Монах Авксентий Остафович.

В подлинном тако подписано:

По согласіи братіи чесной печат мнстрскую для ліпшого увірення и утверждения до тоєй легациї приложилисмо и руки нши подписуємо:

Иеромонах Филарет Кощаковский, игумен мнстра на тот час Мгарского общежителного лубенского».

Арк. 161–161 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині яких написано: «місто печаты мнстрской». Оригінал знаходиться у тому ж фонді під № 13.

№ 11

1716, квітня 17 (6). – Мгарський монастир (?). – Дарча

«Запис од п. Григория на двор и ліс и на сіножать данний.

Року 1716 мєця априля 6.

Я, нижей подписанный, чиню відомо сим моїм писаним, иж по смерти небожчика отца Авксентия, дядка моего, з позосталих его грунтов отческих з нами не діленних прибавилем напред доданих небожчиком отцем Авксентием грунтов на стую обьитель Мгарскую з доброй своей волі ліс, пр[оз]иваемий Кругликом, в полем до него належачим з облогом, що ув окопі, двор шинковний за містом на слободі з половиною огорода, там низом лежа-

чого. До которих више писанных ґрунтов не повинен я вічними часи интересоватися, такожде законники мнстра Мгарского еще з позосталих ґрунтов небожчиковских в потомние часи не могут упоминатися, леч тим више писанным дядком повинны контентоватися. На що для лучшего достовірія даю сию законникам мою рукою писанную карту з подписом имени моего.

Григорий Григориевич, рукою власною».

Арк. 163–163 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині яких написано: «місто печати». Оригінал знаходиться у тому ж фонді під № 16. Запис на звороті оригіналу: «Запис от п. Григория на двор и лѣс и сіножатъ даний у Лохвиці».

№12

1719, липня 23 (12). – Лохвиця. – Рішення комісії у справі конфлікту за греблю й озеро

«На лохвицкую гребелку, прозиваемую Святскую и на озерце на Сулиці свідителство мешчан.

Року тысяча сімсот девятогонадцят мсця июля второгонадцят дня.

За получением виразного писменого указа од блгородного его милосты пна Андрея Марковича, полковника Войска его црского пресвітлого влчства Запорозского лубенского, по двокротном его ж пнскої млсты од превелебного его млсти отца Алексія Петрини, игумена мнстра Сто-Спаского Мгарского лубенского, з превелебним отцем Иосафатом, намісником, и всіми обители тамошний законниками жалобы занесенно на обывателей міста Лохвиці, по обоїх сторонах вгору и вниз брами в Шиї найдуючойся поселившихся, взглядом поділаннх ными кошар и других строений по берегу ставу их законничого, нижей тоей же Шиатской (!) брами на Сулиці річці греблею, именуемою Святскою, перенятої од покойной пней Марії Григориевой Гамалііной и пна Ивана Гамалії, товариша войскового, тестаментом на обытел легованного, зехавши я нижей, именно подписавшийся на заводний ставу того берег обще з пном атаманом и войтом городовими лохвицкими в присутствіи его ж превелебности намісника з законниками и обжалованной стороны чинилем в том

и их заводі розиск и помирковане нижей слідуючим определени-ем: значала обыйшовши всі спорние містца и усмотривши яко многие з помянутих побережных жителей лівичких свої оплоти аж у воду поуводили и во время весняного наводнения, удержавши против оных плавий, згоры приходячие, кошарки на оних на воді движущихся позаплітали, а нікоторые и хлівчики подітали и покрили избитечним скотского гною умноженем до половины инде в теперішню малой воды річки Мчату позасовали. Чим самим собі и сусідам в погоршене приступ к річці огидили и запустили. Призвалем обидві сторони на ратуш міську и инквіровалем в ней, од якого часу тое начало діятися. Теды сами ж оны бережане представили многолітної старости козака годного, иногда в Лохвицы атаманский уряд носившаго Ивана Лещенка, который сознал так: иж за держави еще лядской найпервей пререченную гребелку заняв и устроїл шляхтич Святский, который бывало временем и товару чрез оную перепускает не кажет. А по вигнанню ляхов з Малой Росії зараз Самохвал козак набув бил собі од товариства и не завелико оную, а по нем Калин, по Калину зас – Заславец держал літ з двадцят, а по смерти оного жона его ж вдовства ради и недостатку, не могучи тоей греблі в належитом умоцненю содержати, запустила была и од того часу начали побережане в ставок нижше огорожу опускати и затверженем на плавках гною, кошари заплітати. А на остаток и продала пну Григорию Гамалії літ тому болше двадцяти діется и продажа и купля, мовит, тая мает быти в ратушную книгу записана. Якую кгда потом в книзі з міскою приискалем, зходним во всем его свідителству вираженем и воспоминавением и признатем имени его ж, Ивана, в року 1696-м собывшуюся из прилогом, же волно было пну Гамалії предреченние в самом Різаку на плавах поплетенние кошарки, як прежде не бившие, повеліть скидати и в став позволит кому вступ міты албо занехат и возбранит. Теды з обоїма ж сторонами на помянутий берег повторе виехавши, за согласною предпомянутих урядових городових ухвалою потрафляючи на обидві ж сторони необидливое, без жадного спору и контроверсії учинилем помирковане, иж бы всяк з нижей виписаних, сягаючи щирою землею, а не наплаву, албо багні, тын од води устроїл не так, як доселі ліси свої нікоторії, же гной истлів, а вода оние о ставок обложила, гужевками попринали. а именно: начавши знизу од самой греблі. Кондрат Тка-

ченко, як загородил по вербы, так и впред держати повинен и лучкою в самом ставку над греблею будучою владіти міти безперепонно (если не спиняжит оной законникам), ибо тот же Иван Лесченко засвідителствовал, что отц Кондратов Леско Танкай от Андрушка Хруленка, Андрушко од Охріма Шевця чрез куплю од сорока літ оную один по другому набувал; Федор Бутко по Сажавку до вербы, в перетинці будучой, оплот дати должен. Петро Мулка на ступін тину у млину міет по пень, в перетиці Костиной найдуючойся. Кость Божко повинен тын на землі вкопати, взявши от кошари до тину Чиргивтишиного, Чиргиччин тын на два ступені умынуты з воды, жебы на землі зділан, власне на криныцю Мыско Чудновець на три ступені принял был ліси и по означенних містцах зділал оную. Самойло Горкавенко до цілини уступити мает поки указано, жебы до конца верб Шевченкових лісу привюв. Иван Шевченко должен тин и повітку пересунути и на землі построїти. Марко Горкавенко загороди не чнити, як и нні оной по копці и лози не чепат посаженной. Юско Оверко кошаркою в річку Вигноенную уступыти и тын на цільлом (?) вкопати по укопанному. Міско Сльвкка оплот міты на землі. Корнів Мазиллов тин быт на вербы старие, як от него к утыску ніт. Кырык Лесченко як много річки загноїл, же и за загородою на 4 ступені протыв рога, з другой стороны видавшогося, мало на всю річку гноем переняв, так должен знести кошару и тин на землі міты, покы понакопувалос до пустого берега, к Шацкой брамі прилеглого в городі. Значала от брамы Даныло Шамкало по означенне уступит и половину повітки зняты повинен. Корній Мазиненко по капусту отступит. Павло Юрьченко в самом приході води збытечне загноївший, повинен по знаки лісу держати, Лаврін Марченко по вербу, Леонтий Бровченко по огород, где капуста, Гордій Січкаар по землю широкою. Семен Ярмоленко под виною правною не міет кидати з загороды на воду гною, а загорода стояти будет, священние стониколский отц Михаїл хлівчик скидати и тин о половині кошари зділати. Юсчиха хлівчик скидати и лісу по огород держати. Охрім Горпиненко загороду знести на другое місце и гною за тин в річку не кидати. На другом березі Яков Салник должен оплоту загородного од воды на полтретя ступеня по старую лісу уминути. Марко Перетятко гною к річці за огорожу не викидати и кождий, з выжей вираженних, под зарукою талярей двадцяты на власт полковничую. Ловлю

зас рибную постановилося міти в том же ставу, начавши от брами Міатской в гору, оного поки кгрунт чернечий зайшол. Міским добычникам в одни тия неделю о второк, четвер и субботу не пускаючися низше брамы в став к греблі, якого одтол будет як бы полтора разу з лука кинуты, законникам в понеделок, среду и пяток. И на том сей розиск и розділ до разсмотрения и волі его ж пнскої мсти окончивши, подписом руки обще з тими ж урядовими и приложенем печатей для певнійшой сталости ствердилем и вручилием стороні законничой.

Року, мсця и дня выжей изображенних.

Иван Несторович, дворянин полковничий.

Михайло Кирилович, атаман городовий лохвицкий.

Кирило Данилович, войт лохвицкий, з бурмистрамь».

Арк. 165 зв.–167 зв. В кінці документа намальовано два кола всередині яких вписано «місто печати его», «місто печати ратушней». Оригінал і два зберігаються в тому ж фонді під номером 17.

№ 13

1723, травня 21 (10). – Лохвиця. – Зобов'язання

«Року 1723 мсця мая 10 дня.

На уряді лохвицком мы, нижей подписанние, чиним відомо кому о сем відати потреба, иж по повелінію велможного добродія его млсти пна Андрея Марковича, полковника ншого лубенского, міем нами построенние огороды и кошари з річки Сулиці и з ставу чернецкого позносити и гной пощицати сего літа непременно без отлагателства и остановки. На що во свідителство даем сию карту превелебному гсідну отцу Илариону Рогалевскому, игуменови Мгарскому лубенскому, и протчийім законникам под такою зарукою ежели бы не могли кошар своїх и огородов и гною до стой неделі позносити, сколько нас в сем же декреті виражено, повинни будем выни на особу его ж добродійской млсти пятьдесят талярей платити, а на уряд нш лохвицкий такую ж сумму.

На що для лучшего достовірия руками своїми крестами подписуемся и упросивши от уряду печати в лучшую твердость притиснули оную.

Данило Шамкало +.

Павло Гордієнко+.
Корній Мозило +.
Михайло Лещенко +.
Леско Дорого +.
Андрей Марченко +.
Микита Ярмоленко +.
Максим Солодовник +».

Арк. 167 зв.–168.

№ 14

1727, березня 27 (16). – Лохвиця. – Випис з лохвицьких міських книг, який містить у собі купчу

«Запис на лужок куплений в поміжника Кондрата Танчика, жителя лофицького.

Року тисяча шестсот сімьсот двадцят сегого марта шестнадцятого дня.

На уряді ншом лохвицьком пред нами, нижей подписавшимися, ставши Кондрат Танчик, житель лофицький, чинил свою оповідь урадовим нам, что де имію отчизную свою лучку поміжнуню мнстра Сто-Преображенского лубенского Мгарского крунтов под лісом их обьители, которую пустилем як посесором в продажу заволат оних, принятого з доброй моей волі и охоти. Якой то лучки з женою моею и з дітми, з кривними, близкими и далекими, вечисто оной вирекаюсь и интересованья ся иміти не будем. Леч пустилем оную лучку в посессию стой обьителі и волно им як хотя оную диспозовати. На том во лучшее свідителство на сем купчом записі упрошаю за себе подписатис яко теж не уміючий писания вмісто Кондрата Танчика по его прошенію я, Афанас Динисов, за писара ратуша лофицького руку приложил. приняти и требующой стороні екстракт видати.

Мы прето, врадovie лофицькие, вислухавши его доброволную Кондрата Танчика продажу, а их з стой обителі доброволную з оними згду за помянутую лучку, велелисмо виписавши екстракт и до книг міських принявши, а требующой стороні сей купчий запис видалимо за подписом имен нших и при звиклой печати городской року, мсця и дня звиш спесіфікованних.

Иван Гамалія, сотник лофицький.

Иван Бузинский, атаман городовий лофицкий.
Кирило Кузмич, войт наказний лофицкий.
Муйсій и Сидор, бурмистри.
Писар лофицкий Матвій Григориев».

Арк. 177 зв.–178. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печаты судовой».

ДОДАТКИ

№ 15

1660 р. (?). – Лубни (?). – Дарча

«Запис на пляц, лежачий в Лубнях на ринку, який отданный на обител Мгарскую и сей запис дан от пна полковника лубенского Засядка.

Я, Яков Засядко, полковник на тот час Войска его царского величества Запорожского лубенский.

Чиню відомо кому би о том належало відати, иж за сполною радю товариства при мні будучого, уваживши ми, иж той пляц никому непенний и не заведений, але волний заставае, теди видячи слущност и потребу пилную и вейзрівши на недостаток отцов монастыра иншего Мгарского лубенского, подалисмо вічними часи превелебному гспдну отцу Виктору Загоровскому, игуменови того ж монастыра Мгарского, и братиї его в ринку обок з одной сторони п. Игната Вербицкого, а з другой п. Василя Полонія лежачий, називаючийся Боровиковский, а потом Колядин зостал бил. Которого перед тим з будинком, на нем стоячим, антецессорове мої заживали. Теди я веспол з товариством того пляцу місцу святому отдавши, на тот час каждому з обивателей лубенских и товариства нашего приказуем, аби жадной кривди и перешкоди, сполне его ж заживаючи, отцеве мгарские ни от кого не поносили. На котором яко на своїм власном волно им будет, що схотят будовати, дать, дароват и продат кому хотіти. На що для ліпшой віри и певности даем тое писание наше с подписом руки моя и притисненням печати полковой. Так же и товариство, при мні бивших, на имя Игнат Вербицкий, Стефан Шамлицкий, Устим Луценко, обозний.

Яков Засядко, звишменованный полковник на тот час лубенский рукою.

Иван Кудря, ктитор с[вято]-пречист[ский]».

Арк. 219–219 зв. В кінці документу намальовано коло, всередині якого написано «місце печати полковой».

№ 16

Між 1672 та 1675 рр., грудень. – Мгарський монастир. – Оборонний універсал лубенського полковника Івана Сербина

«Універсал полковника лубенского Ивана Сербина, жеби городские обиватели в Стриганець, под Хицками знайдуючийся, и до рыбной ловлі не интересовалис.

Иван Сербин, полковник Войска его црского престлого величества Запорозкого лубенский.

Пну наміснику городискому, так теж пном сотникові, атаманові и войтові зо всім посполством тамошнім по узиченю от Гда Бга доброго здоровья ознаймую, иж в Бгу превелебный его млст гспдн отц игумен стия обители Мгарския з братиею своею презентовал мні жалобу, же в. м. у их жерелі названном в Стриганці под Хицями, которое им з давних літ належачое, допустилисте своїм горожданом чинити великую перешкоду. Зачим постерігаючи я того, аби мні за донесенем скарги от ясневелможного его млсти пна гетмана за тую вшу своеволю не було за вас нагани по вас міти хощу и пилно в. м. сурово приказую абисте в. м. так своїм горожаном яко и селяном в громаду созвавши, сурово закали, жеби от сего часу так козаки, яко и міщане у том их жерелі жадной найменшой не важилися чинити перешкоди, не тилко жеби мілися кгде будет риба продихатис до оной интересовати, але аби не важилися и гостинца там через тую річку чинити. А кгде тепер мілисте мимо росказане тое важитися в том монастирском жерелі якую колвек вчинити перешкоду, певне не тилко тот которого поймают, будет в карцеру лубенском зоставати, але и в. м. старшина за неупинене войсковою не увійдете, чого не зичу карности. Повторе в. м.тям сурово приказавши, звиклую маю препосилат зичливість.

Дат з мнстра Мгарского декав[рия]*.

В подлинном підпис таков:

Звыш именованый полковник лубенский».

Арк. 31–31 зв. – Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано «м[істо] п[ечати]».

№ 17

1687, жовтня 7 (вересня 27). – Лубни. – Універсал лубенського полковника Григорія Гамалії

«Лист от пана полковника Григорія Гамалії, полковника лубенского, в котором приказует, даби ніхто не важился, где суть мнстрия Мгарского кгрунта, там би на реці Сулі ніхто не важился в них по проезное, а верх Сули по поляну Кашину.

Григорій Гамалія, полковник Войска их царского пресвітлого величества Запорозкого лубенский.

Пну сотникові лубенскому, атаманові городовому, войтові з бурмистрами и посполитим в той сотні людем ознаймуем. Поневаж законники мнстрия Мгарского, превелебный в Бгу отц игумен з братиею міет на свої кгрунта монастирские от прошлого гетмана и от антецессора ншего зешлого полковника оборону, же где їх кгрунта на реці Сулі стоячие, там рибалки лубенские с каждым посудком, так на самой Сулі реці, яко и по озерах риби ловити не повинни, меновите вниз по проезное, а вверх Сули по поляну Кашину, поки мнстирские кгрунта заходят, збороненно. Теди и ми подлуг тих універсалов стосуючись, лубенской городовой и сілской старшині и черні, а особливе рибалкам лубенским, пилно приказуем, аби они рибалки лубенские міские и сілские на помененном місцу риби ловити с каждым посудком рибалским в низ Сули по Проезное, а в верх Сули по Кашину поляну, туди отежати и перешкоди чинити не важилис, повторе пилне приказуем.

Дан з Лубен септев[рия] 27 1687.

В подлинном надпис таков:

Звыш менованни полковник лубенский.

* Після слова декав[рия] дописано іншим почерком: «1610 году», але ця дата є явно помилковою.

А тут же и на другом місці вишей греблі Лисогорской от устя Солоници до устя Булатцевого, где упадаєт в Сулу, у ловленню риб аби не діялися перешкоди, сим же потвержаєм універсалом».

Арк. 287–287 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати».

№ 18

1688, травня 22 (12). – Пирятин. – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки

«Лист потвержающий от пана полковника даби не важился ніхто на вищреченной Сулі и озерах риби ловити.

Леонтий Свічка, полковник их царского пресвітлого влчства [Войска] Запорозкого лубенский.

Пну сотникові лубенскому, атаманові городовому, войтові з бурмистрами и посполитим людем ознаймуем. Поневаж прежде нас бувший пн полковник Григорий Гамалія отцу игумену з братиею, законникам мнстиря Мгарского на Сулі межи их кгрунтами мнстирскими коло Сули реки озера до ловлення риб обваровал, жебы ніхто не важился всяким посудком ловити и на самой реці Сулі и вверху Сули, от поляни Кашиной в вниз по Проезное у другом місці низше греблі Лисогорской от устя Солониці до устя Булатцевого, где впадаєт в Сулу. И ми тоє им позволяем боронити, варуючи, жеби ніхто ся там не важил всяким посудком там ловити риби, кромі за приказом отца игумена, аби так било приказуем.

З Ператина мая 12 1688.

Звиш менованный полковник лубенский».

Арк. 287 зв.–288. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати».

№ 19

1699, серпня 5 (липня 26). – Лубни. – Випис з лубенських міських книг, який містить у собі універсал лубенського полковника Леонтія Свічки від 24(14) липня 1699 р.

«От его млости пна полковника лист писанный до пна сотника лукомского, в котором суд виданий на Хведора Шолудченка, жеби собі не был їза, где хочет, означается.

Выпис з книг міських ратуша лубенского.

Року от Нароження Сна Бжого тысяча шестсот девятдесят девятого мсця июля 26 дня.

Перед нами, Василием Савичем, асаулом полковим лубенским, так теж Иваном Приймою, лубенским сотником, Самуйлом Лозовицким, атаманом городовим, а з міського уряду Яремою Василиевичем, войтом, Фомою Нагурним и Иваном Великошапкою, бурмистрами, от превелебного в Бгу его милости гспдна отца Ипатия Горбачевского, игумена стия обители Мгарския лубенския, и братіи, будучи в нас з послушания велебний иеромонах Неофит презентовал лист от его милости пна Леонтія Свічки, полковника Войска его царского пресвітлого величества Запорозкого лубенского, писанный до пна Михайла Постомского, сотника лукомского, аби именем его милости заборонил Гавриловому брату, также Шолудченку, в проданних місцу стому чинити утиску, яко был замислил. Лист теди прентовавши нам, уряду, жадал затим по нас, аби оний про ліпшую куплі твердость якобы на час потомний в книги нши міські ратуша лубенского бил принят и уписан. На которое жадаие их млостей отцов мгарских так, як в собі міет, есть принят и уписан таковым початком:

Мой ласкавий приятелю пне сотник лукомский з урядом тамошним.

Презентовал нам его милост отц игумен мнстира Мгарского лубенского з братиею чрез присланного велебного отца Виктора, намісника своего, запис от жителя селецкого на уряді городовом лубенском данний на езовища купленние, в яком обваровано, же не міет быти перепони ни от кого под зарукою тальярей ста. А тепер ускаржається отц игумен до нас листовне, що брат того продавци Хведор Шолудченко, не упоминаючися еще под час продажи первой (если так, що ест его), але тепер межи езами мнстир-

скими у Гаврила, брата его, купленними, палі побил, во середку хочачи строїти їзы. Чрез що монастирским їзам бити немалую перепону виrozumілисмо, поневаж он, Хведор, на тот час не упоминался, але тепер, коли уже мгарскїї законники стали користовати и он отзивается из своею там нікотою власностю. Теди мы до вашмости пишучи, пилно приказуем, абисте тому Хведору приручили талярей сто, жеби он н важился там в їзах мнстирских и найменшой перепони, яко доброволне куплених, чинити. Але если ему що потребно, может оний своего брата, заводцю тоей продажи, пилновати. О що и повторе приказуючи, зичим вашмостем доброго здоровья.

З Ператина 14 июля 1699 року.

Вшим млостем зичливий приятель его царского пресвітлого величества Войска Запорозкого полковник лубенский Леонтий Свічка.

З которих книг и сей випис их млостем отцом мгарским ест даний. Юрий Миколаевич Кгаевский, писар міський лубенский».

Арк. 309 зв.–310 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати».

№ 20

1699, липня 24(14). – Пирятин. – Універсал лубенського полковника Леонтія Свічки

«Потверждение на проданние озера и прокоси от Гаврила Шолудченка полковника лубенского данное.

Року 1699 юля мсця 14 дня.

Мы, Леонтий Свічка, полковник Войска его царского пресвітлого величества Запорозкого лубенский, тот запис виш вираженний на уряді городом лубенском от Гаврила Лукяненка, козака сотні Лукомской, жителя селецкого, даний на купленние езовища, присланный к нам и презентованный чрез велебного отца Виктора, намісника мгарского лубенского, от его милости отца игумена тамошнего мнстира, виrozumівши бити слушний без жадного напрошення як есть в собі вираженний на прошение его милости отца игумена з братиею мнстра лубенского в потомние часи ствержаем сим писмом с притисненным печати полковой ншой и з таким докладом, аби тиї езовища купленние,

докладній виш в записі положенні, реставровавши, волно его милости отцу игуменови з братиею яко хотя пожитковати и ні от кого не узнаючи перепоны жадной, под зарукою талярей ста варуем.

Дана в Ператыні року и дня виш писанних.

Виш менованный полковник лубенский».

Арк. 311 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати».

№ 21

1708, червня 17 (6). – Великі Будища. – Наказ великобудиського сотника Григорія Жданенка і міської верхівки

«Лист данний з уряду великобудиского, жебы ніхто не ва-жился в кгрунтах мнастирских дерева рубати.

Кождому, кому бы от том відати належит, а особливе пном товариству, яко теж и посполству сотні ншой, жителем великобудиским, сим урядовим откритим листом ншим в. млстям ознаймуем, иж в Бгу превелебный отец Иларион Вербицкий, економ мнастира Мгарского лубенского, по злеценю превелебного в Бгу его млсти гспдна отца игумена своего ускаржался пред суд полковий полтавский на всіх нас, урядовников великобудиских, что з шарваркових нікоторих людей кгрунт их, прозиваемий Ковжижу, значне на гатеня греблі вирубали, а яко теди в том на нас, старшину, ни от кого не довелося жадной вини, так юж яко они, мелники нши, з тоей греблі пожиток собі мают, мусіли по наказаню ншом за такое рубаня и пустошеня кгрунтов мнастирских ему, отцу економу Вербицкому, правний наклад увесь вернути. А мы теди, старшина великобудиска, тут юж так докладаем, же юж от того часа вперед не повиннисмо преречоний кгрунт их мнастирский, прозиваемий Ковжижу, на гаченя греблі ншой шарварков посилати, рубати и пустошити под убытком худобы ншой покладаем. Где для увірення ліпшого и про далшую памят даемо сие нше рукоданное на себе велебному в Бгу отцу Илариону Вербицкому, економови мнастира Мгарского лубенского писмо с притиснением звиклой печати міської урядовой и из подписом имен нших.

Чинилося в ратуши великобудиской июня 6 дня року 1708.

В подлинном таков подпис:

Гринко Жадченко, наказний сотник.

Иван Паданенко, атаман городовий.

Гаврило Кондратович, войт.

Данило Шерстюк, бурмистр».

Арк. 85 зв. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати».

Archpriest Yuriy MYTSYK, Inna TARASENKO

FROM THE «BOOK-ARCHIVE» OF THE SALVATION-TRANSFIGURATION MGAR MONASTERY OF THE 17–18th CENTURIES (LOKHVYTSIA)

The article presents archival documents of the Cossack era from the Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv. This is the section «Lokhvytsia» of the copy book («book-archive») of the Salvation-Transfiguration Mgar monastery near Lubny of the second half of the 17th – first half of the 18th century, which contains mainly merchants concerning Lokhvytsia estates. In addition, there are universals of hetmans and colonels, which relate to the Mgar Monastery and its estates. The immediate task is the introduction into scientific circulation, the actualization of hitherto unknown historical sources that are important for the history of Ukraine, especially for the history of such a region as Poltava region. The article expands the source base of research in the region. In the above-mentioned archives, hitherto unknown documents were discovered and published for the first time: first of all, public legal acts – universals and letters of Lubny colonels Ivan Serbyn, Hryhoriy Gamalia, Leontiy Svichka. The vast majority of documents belong to other categories of act documents – gifts, merchants, wills. They shed light on the municipal government of Lokhvytsia, the history of the relationship between the general and regimental authorities with the Church, especially with the Mgarsky monastery, the mechanism of increasing the latter's land ownership. In general, the documents published here shed additional light on the history of Poltava region of the last third of the 17th – early 18th centuries. On the basis of the analysis of the published documents, their information potential is revealed, on each of them the most important information from the history of Poltava region, first of all the city of Lokhvytsia of hetman times is allocated.

Keywords: *Hetmanshchyna, monastery, archives, universal, Hetman.*

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

До 400-річчя з часу відновлення православної ієрархії
Київської митрополії Єрусалимським патріархом
Феофаном.

Збірник статей

Макетувальник – *Дмитро Гордієнко*

Палітурка – *Микола Ярмусь*

Світлини кольорової вклейки – *протоієрей Іван Сидор*

Київська православна богословська академія
вул. Трьохсвятительська, 6
м. Київ, 01601

Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
вул. Трьохсвятительська, 4
м. Київ, 01001

Підписано до друку 25.03.2021 р.

Формат 70×100/16. Папір офсетний.

Гарнітура Century Schoolbook. Друк офсетний.

Ум.-друк. арк. 42,0. Обл. вид. арк. 44,0

Наклад 200 примірників.